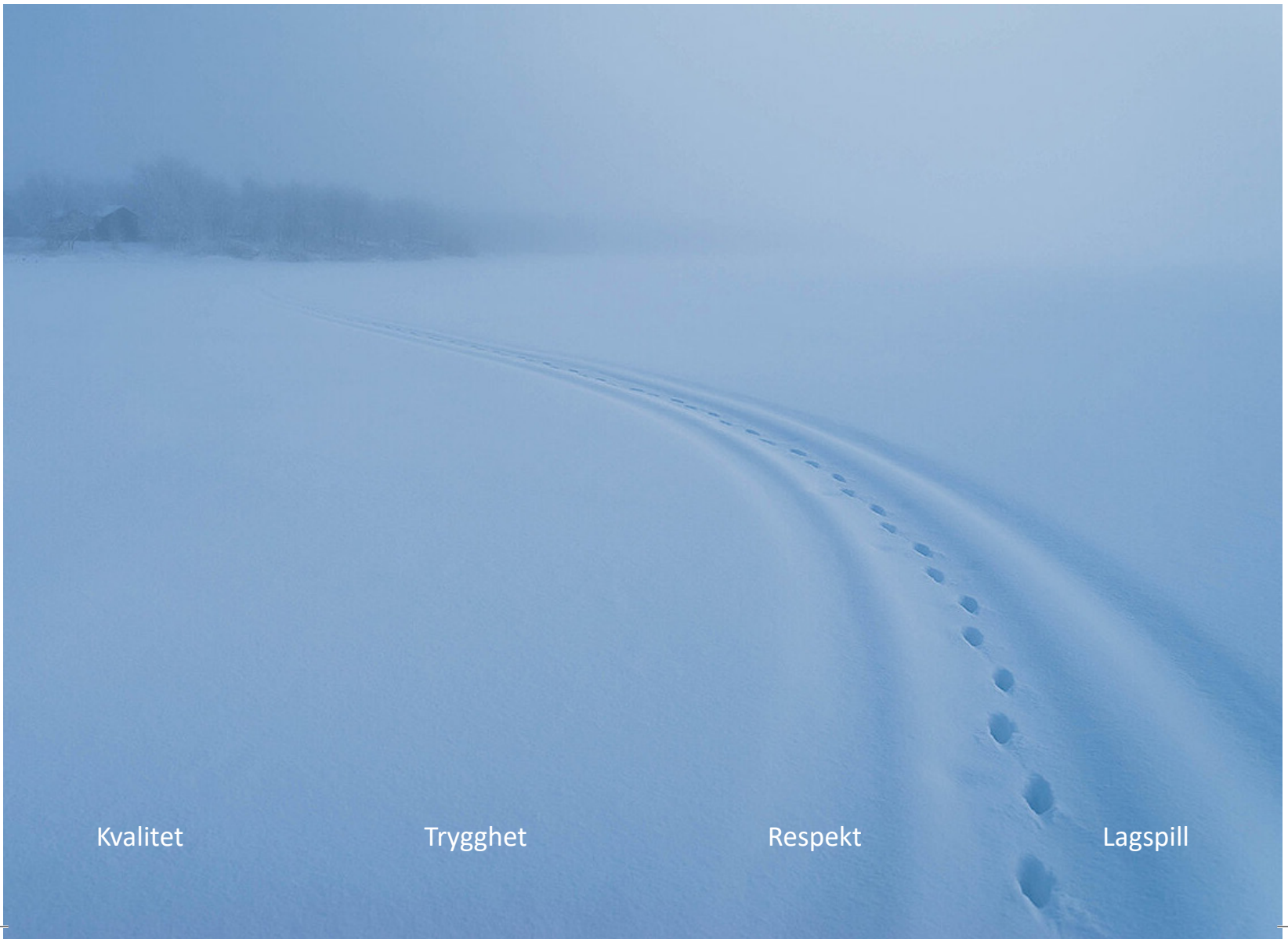

Tvunget psykisk helsevern uten døgnopphold

Informasjon til pasienter

Kvalitet

Trygghet

Respekt

Lagspill

Innholdsfortegnelse

- 2 Innholdsfortegnelse
- 3 Innledning
- 4 Hva er tvunget psykisk helsevern uten døgnopphold?
- 5 Hva er hensikten med tvunget psykisk helsevern uten døgnopphold?
- 6 Hvorfor etableres tvunget psykisk helsevern uten døgnopphold?
- 7 Tips til spørsmål du kan stille helsepersonell
- 7 Hva kan gjennomføres med tvang?
- 8 Støtte til medvirkning og myndiggjøring
- 8 Hva er viktig å snakke om?
- 8 Klageadgang
- 9 Oppheving eller forlengelse av vedtak om tvang
- 10 Dine rettigheter som pasient
- 11 Dine pårørendes rettigheter
- 12 Kontaktinformasjon til ulike instanser

Innledning

Denne brosjyren henvender seg til voksne pasienter og pårørende som har kontakt med psykisk helsevern, og da særlig de som er underlagt tvunget psykisk helsevern uten døgnopphold. Pasienten bor da hjemme hos seg selv, men er fortsatt underlagt tvangsreglene i Psykisk helsevernloven. Denne formen for tvunget vern, forkortes ofte til TUD. Tvunget psykisk helsevern er vanligst å gjennomføre med innleggelse (tvangsinnleggelse). Denne brosjyren omtaler ikke tvangsinnleggelser.

Denne informasjonsbrosjyren er laget fordi pasienter som selv har vært underlagt tvang uten døgnopphold, har etterspurt god informasjon om ulike sider ved ordningen.

Pasienter med egenerfaring fra tvang uten døgnopphold har bidratt i utarbeidelsen av denne brosjyren.

Hva er tvunget psykisk helsevern uten døgnoophold?

Tvunget psykisk helsevern kan gjennomføres på to måter - med eller uten sykehusinnleggelse. Tvunget psykisk helsevern uten døgnoophold vil si at du er under tvunget psykisk helsevern, men bor hjemme eller i institusjon utenfor sykehuset.

Som pasient innebærer tvang uten døgnoophold at du må ha kontakt med helsevesenet når du ikke er innlagt på sykehuset, selv om du ikke nødvendigvis ønsker dette. Det vil si at du må møte til avtaler med helsepersonell. Du kan også bli oppsøkt der du bor eller befinner deg dersom helsepersonell er bekymret for deg. Du kan måtte ta medisiner mot din egen vilje (tvangsmedisineres), men det må da fattes et eget vedtak om behandling uten eget samtykke.

Dersom faglig ansvarlig mener at tvang uten å være innlagt ikke er tilstrekkelig, vil du få tilbud om frivillig innleggelse i sykehus. Dersom du ikke ønsker å bli innlagt på sykehus og din behandler likevel mener at du må dette, kan du bli innlagt på sykehuset selv om du ikke ønsker det.

Den som er faglig ansvarlig for vedtak om tvang uten døgnoophold må være psykiater eller psykologspesialist. Vedkommende må også jobbe ved en institusjon som er godkjent for tvang etter psykisk

helsevernloven. Den faglig ansvarlige skal vurdere om det er bedre for deg å bo i egen bolig eller ha opphold i annen institusjon. I denne vurderingen skal det legges særlig vekt på ditt ønske. Tvungent vern uten døgnoophold kan ikke gjennomføres dersom du er bostedsløs.

Den faglig ansvarlige skal sikre at du får en faglig forsvarlig behandling, og dette gjøres ofte i samarbeid med de som jobber i kommunen hvor du bor, og andre innenfor spesialisthelsetjenesten. Det skal lages et behandlingsopplegg som beskriver hva det innebærer for deg å være underlagt tvang (plan for det tvungne vernet). Helsevesenet bør være behjelpelige med å finne et innhold i hverdagen som passer for deg. Dersom du samtykker, vil også dine pårørende bli inkludert i samarbeidet.

Du kan selv be om å få bli innlagt på sykehuset dersom du ønsker og mener at du har behov for det. Ved en slik frivillig innleggelse kan du når som helst be om å bli utskrevet fra sykehuset.

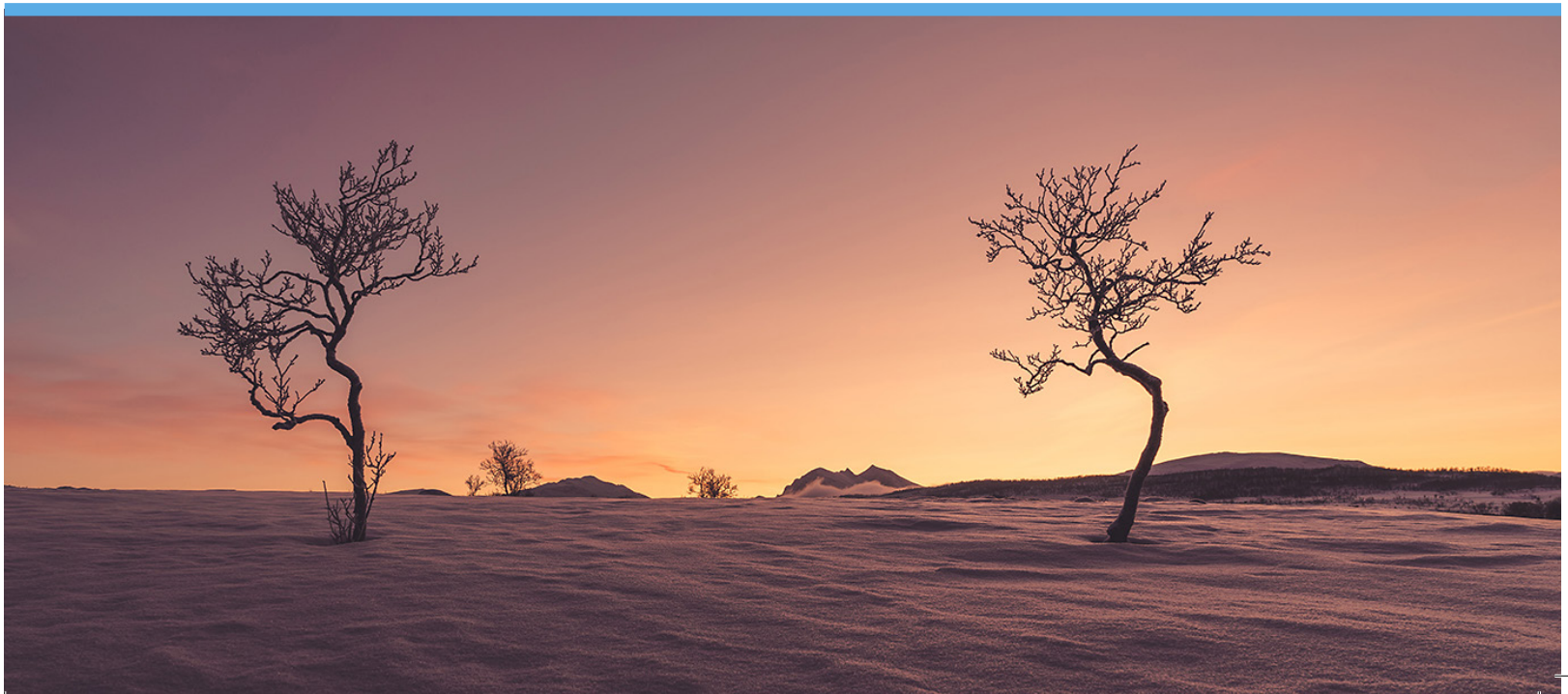
Hva er hensikten med tvunget psykisk helsevern uten døgnopphold?

Det er ulike mål med tvangsrammen i tvang uten døgnopphold.

Hensikten med tvang uten døgnopphold er å kunne følge deg opp under rammen av tvang uten at du trenger å være tvangsinnlagt. Denne ordningen skal kun benyttes dersom det er en bedre løsning for deg enn å være tvangsinnlagt. Ved tvang uten døgnopphold må du holde kontakt med helsevesenet selv om du ikke er innlagt og selv om du ikke selv ønsker dette. Hensikten er at du skal få den hjelpen som den som er faglig ansvarlig vurderer at du trenger når du er syk.

For noen kan det å bli underlagt tvang uten døgnopphold fungere som hjelp i en overgang til å komme tilbake til livet ute etter lang sykehusinnleggelse. Du har da mulighet til å komme hjem til deg selv, gjenopprette ditt normale hverdagsliv og motta hjelp fra kommunens helse- og omsorgstjeneste.

Noen kan bli underlagt tvang utenfor institusjon begrunnet i farekriteriet. Det vil si at helsevesenet er redd for at pasienten kan skade seg selv eller andre dersom de ikke blir fulgt opp av helsevesenet og får behandling.

Hvorfor etableres tvunget psykisk helsevern uten døgnoophold?

Tvang utenfor institusjon kan etableres etter en tvangsinnleggelse på institusjon, eller direkte fra poliklinikk dersom den som er faglig ansvarlig kjenner deg godt og det ikke er tvil om hvilken behandling du trenger.

For at tvunget vern skal etableres og opprettholdes, må den faglig ansvarlige vurdere det slik at du mangler kompetansen til selv å vurdere og ta valg omkring din egen behandling. Dette kalles å mangle «samtykkekompetanse». Dette kravet er ikke nødvendig dersom det vurderes at du er til fare for deg selv eller andre.

Å mangle samtykkekompetanse vil med andre ord si at du på grunn av sykdom ikke forstår hva som skjer, at du ikke anerkjenner informasjon, at du ikke kan tenke omkring din helsesituasjon på ulike måter, slik at du kan ta et veloverveid valg om behandlingen. Du må også ha en alvorlig psykisk lidelse og farekriteriet eller behandlingskriteriet må være oppfylt. Behandlingskriteriet vil si at din mulighet til å bli frisk eller vesentlig bedre blir betydelig redusert dersom du ikke får behandling. Farekriteriet vil si at det vurderes at du kan utgjøre en nærliggende fare for deg selv eller andre.

Når tvang utenfor institusjon etableres, har du rett til å uttale deg og det skal legges særlig vekt på dine ønsker. Dine synspunkt skal skrives i din journal. Det skal spesielt tas hensyn til pårørende som du bor sammen med. Før etablering av alle former for tvunget vern, skal frivillig psykisk helsevern være forsøkt.

Muligheten for at du har gjenvunnet samtykkekompetansen, og for at frivillige tiltak er et forsvarlig alternativ, skal vurderes minimum hver tredje måned eller dersom din situasjon endrer seg.

Tips til spørsmål du kan stille helsepersonell

- Hvilke rettigheter har jeg som pasient?
- Hva innebærer tvang uten døgnopphold for meg?
- Hvor lenge trenger jeg å være underlagt tvang uten døgnopphold?
- Har jeg spesielle rettigheter når jeg er på tvang uten døgnopphold?
- Hvem kan jeg kontakte ved kriser og hvor kan jeg be om hjelp?
- Kan vi lage en krisemestringsplan for meg?
- Hva gjør jeg dersom jeg vil redusere, slutte eller endre medisiner?
- Hvor kan jeg få informasjon om medisinene?
- Hva kan jeg selv gjøre for å bidra til at tvang uten døgnopphold oppheves?
- Hvordan kan jeg få den hjelpen jeg har behov for ved opphør av tvang uten døgnopphold?
- Hvilke rettigheter har mine pårørende, og på hvilken måte kan de bli involvert dersom jeg ønsker det?

Hva kan gjennomføres med tvang?

Du kan bli pålagt oppmøte til behandling på sykehuset. Dette kan være samtale, innleggelse, undersøkelse eller at du må ta medisiner.

Dersom du pålegges å ta medisiner som du ikke ønsker, skal det fattes et eget vedtak om behandling uten eget samtykke (tvangsmedisinering). Hvor medisinene tas avhenger av hvilken type medisiner du får, og hva du og faglig ansvarlig blir enige om er den beste løsningen.

Dersom du ikke samarbeider om å ta medisinene hjemme, vil helsepersonell forsøke å overtale deg til å bli med til sykehuset enten for samtale, for å ta medisiner eller for å bli innlagt. Dersom du fortsatt ikke ønsker å bli med til sykehuset og det likevel blir vurdert at du må bli med, kan du bli hentet mot din vilje. Politiet kan bli bedt om å bistå helsepersonell dersom du fysisk motsetter deg å bli med eller det er fare for at du kan skade deg selv eller andre.

Helsepersonell har ikke lov til å gjennomføre tvangstiltak i din bolig.

Støtte til medvirkning og myndiggjøring

Selv om du er underlagt tvang uten døgnopphold, har du rett til å medvirke. Når faglig ansvarlig bestemmer noe mot din vilje, er det samtidig slik at han eller hun skal forsøke å tilpasse hjelpen mest mulig etter dine ønsker og behov. Du skal ha mulighet til å si din mening og medvirke slik at behandlingen blir minst mulig belastende for deg. Et eksempel på dette kan være at du selv er uenig i å måtte bruke medisiner, men når du først er pålagt dette, vil du kunne delta i beslutningen om hvilken type.

Pasienter kan erfare at det er bra når helsevesenet griper inn, mens andre kan erfare det som en vond opplevelse. Å bli tvunget kan oppleves krenkende, og noen pasienter kan slite med vonde opplevelser i lang tid. Helsepersonell skal være opptatt av hvordan du opplever din situasjon, og hjelpe deg til å bearbeide reaksjonene. Det er viktig at dine opplevelser av tvang utenfor institusjon og måten den er gjennomført på kommer frem. Dette kan gi muligheter for å forebygge ny bruk av tvang.

Klageadgang

Du har rett til å klage på vedtaket om tvang uten døgnopphold og vedtaket om behandling uten samtykke.

Klager på vedtak om tvang uten døgnopphold skal sendes til Kontrollkommisjonen (Se siste side). Du har rett til gratis advokat. Hvis du ikke får medhold i klagen hos Kontrollkommisjonen, kan du bringe saken videre for domstolen. Også da har du rett til gratis advokat.

Klage på vedtak om behandling uten samtykke (f. eks. tvangsmedisinering) skal sendes til Statsforvalteren.

Du har rett til gratis advokat i inntil 5 timer.

Dersom du mener at du ikke får den hjelpen du trenger, kan du klage til Fylkesmannen om manglende helsehjelp. Pasient- og brukerombudet kan kontaktes for råd og veiledning.

Hva er viktig å snakke om?

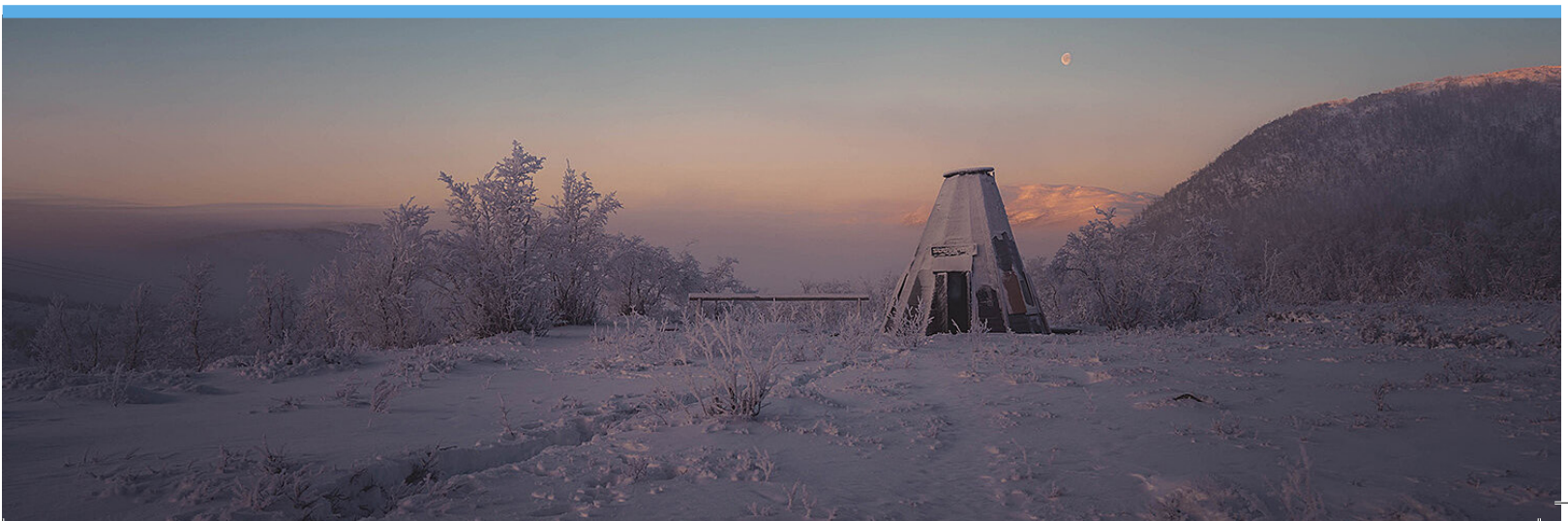
- Hvordan du opplever å være på tvang utenfor institusjon.
- Hva du trenger og ønsker.
- Hva tvang innebærer.
- Hva som vil skje dersom du ikke følger rådene fra helsepersonellet.

Oppheving eller forlengelse av vedtak om tvang

Faglig ansvarlig skal alltid forsøke å finne frem til tiltak du og faglig ansvarlig kan samarbeide om, og som du ønsker.

Minimum hver tredje måned skal det være en undersøkelse hvor det skal vurderes om tvang uten døgnopphold er den rette rammen for å kunne gi deg hjelp. Du har rett til å uttale deg og dine synspunkt skal vektlegges ved opphør eller forlengelse av vedtak. Dine synspunkt skal skrives ned i din journal.

Dersom du har vært under tvunget vern i ett år, og din faglig ansvarlig mener at du fortsatt bør være underlagt tvang, må det søkes til, og godkjennes av, kontrollkommisjonen om at vedtaket forlenges. Ved oppheving av tvang uten døgnopphold, skal det sikres at du får nødvendig helsehjelp under rammen av frivillig behandling.

Dine rettigheter som pasient

- Du har rett på tilpasset informasjon om dine rettigheter.
- Du har rett til å medvirke i din egen behandling og det skal legges særlig vekt på dine ønsker.
- Du har rett til å uttale deg før et vedtak om tvang uten døgnopphold fattes.
- Du skal ha en fast kontaktperson på sykehuset som kan kontaktes på dagtid, og du skal få informasjon om hvem du kan kontakte utenom dagtid.
- Du kan be om innleggelse på sykehus dersom du ønsker det.
- Det skal være et samarbeid mellom spesialisthelsetjenesten og kommunehelsetjenesten.
- Du har rett til individuell plan, og krisemestringsplan kan være et nyttig redskap.
- Du har rett til informasjon om vedtaket og begrunnelsen for hvorfor du er underlagt tvang uten døgnopphold.
- Du kan klage til kontrollkommisjonen på vedtaket om tvang uten døgnopphold, og du har rett til gratis advokat som kan føre din sak.
- Dersom du har vedtak om behandling uten eget samtykke (tvangsmedisinering) kan du klage til Statsforvalteren, og du har rett til gratis advokat i 5 timer.
- Du har rett på tilpasset informasjon om dine medisiners virkning og bivirkninger.
- Medisiner som vedtaksansvarlig har bestemt at du må ta når du er underlagt tvang uten døgnopphold, er gratis.
- Du har rett til nødvendig og gratis tannbehandling.
- Du kan ikke være underlagt tvang uten døgnopphold dersom du ikke har et sted å bo.

Dine pårørendes rettigheter

Hovedregelen i pasient- og brukerrettighetsloven er at du selv bestemmer hvem som skal være din nærmeste pårørende.

Når du er underlagt tvungen observasjon eller tvungent psykisk helsevern, er det gitt særlige regler av hensyn til pårørende. Dersom du velger en annen enn den du i størst utstrekning har varig og løpende kontakt med, vil både den pårørende du selv velger som din nærmeste pårørende og den pårørende du har varig og løpende kontakt med ha rettigheter som din nærmeste pårørende.

Dersom du ikke vil oppgi nærmeste pårørende, må helsepersonellet gjøre en konkret vurdering av hvem du sannsynligvis ville valgt som din nærmeste pårørende. Hvis du motsetter deg at en bestemt person utpekes som nærmeste pårørende, må det vurderes om andre er bedre egnet.

Ved tvunget psykisk helsevern med eller uten døgnopphold har dine nærmeste pårørende noen særlige rettigheter etter psykisk helsevernloven i tillegg til rettighetene etter pasient- og brukerrettighetsloven.

Dette er en kort oversikt:

Din nærmeste pårørende har rett til generell veiledning. Den som fatter vedtak skal sørge for at din nærmeste pårørende får nødvendig informasjon om sine rettigheter.

Din nærmeste pårørende har rett til å uttale seg før det fattes vedtak om tvang. Din nærmeste pårørende må da få informasjon om at vedtak vil bli fattet. Opplysningene fra nærmeste pårørende skal nedtegnes og inngå i grunnlaget for vedtaket.

Dersom du er vurdert å mangle samtykkekompetanse, har din nærmeste pårørende rett til å medvirke sammen med deg.

Din nærmeste pårørende har klagerett på vedtak om tvang. For å kunne klage, må din nærmeste pårørende vite om det er truffet et vedtak. Ved vedtak om tvang uten døgnopphold, skal din nærmeste pårørende få denne informasjonen uavhengig av om du samtykker til det.

Dersom du bor sammen med dine pårørende, skal det legges særlig vekt på hva dine pårørende ønsker når tvang uten døgnopphold etableres. Dersom du samtykker, skal det være et samarbeid mellom deg, dine pårørende og hjelpeapparatet.

Kontaktinformasjon til ulike instanser

Mental Helse Norge

www.mentalhelse.no — Hjelpetelefonen Mental Helse tel 116 123

Landsforeningen for pårørende innen Psykisk helse (LPP)

www.lpp.no — Rådgivningstelefon 22 49 19 22

Universitetssykehuset Nord-Norge

Psykisk helse- og rusklinikken – 77 62 60 00

Kontrollkommisjonen — klage over tvangsmedisinering

Fylkeslegen i Troms, 9291 Tromsø

Klage på andre vedtak om tvunget psykisk helsevern

UNN, Psykisk helse- og rusklinikken, postboks 2511, 9271 Tromsø

Kildehenvisning

Rundskriv IS-8/2015. Pasient- og brukerrettighetsloven med kommentarer. (Helsedirektoratet)

Rundskriv (2017). Psykisk helsevernloven og psykisk helsevernforskriften med kommentarer. (Helsedirektoratet)

IS-2145 Pårørendes rettigheter. Informasjon til pårørende av pasienter med psykiske lidelser og rusmiddelproblemer. (Helsedirektoratet)

Statsforvalteren i Troms og Finnmark — klage på

vedtak om behandling uten samtykke

www.statsforvalteren.no/troms-finnmark — 77 64 20 00

Fri rettshjelp — Statsforvalteren i Troms

www.statsforvalteren.no/nb/troms-finnmark/folk-samfunn/fri-rettshjelp/ — 78 95 03 00

Pasient og brukerombudet i Troms

www.helsenorge.no/pasient-og-brukerombudet/troms — 77 75 10 00

